

Date	Description	Debit	Credit
1890	Jan 1 Balance		
1891	Jan 1 Balance		
1892	Jan 1 Balance		
1893	Jan 1 Balance		
1894	Jan 1 Balance		
1895	Jan 1 Balance		
1896	Jan 1 Balance		
1897	Jan 1 Balance		
1898	Jan 1 Balance		
1899	Jan 1 Balance		
1900	Jan 1 Balance		
1901	Jan 1 Balance		
1902	Jan 1 Balance		

KAYSERİ-TOMARZA GEZİSİ ÜZERİNE NOTLAR VE "MİKDAT DEDE TÜRBESİ"

FÜGEN İLTER

Yaz aylarında Kayseri ve çevresinde yaptığımız inceleme gezilerinden biri Tomarza'ya oldu. Amacımız Tomarza'da (Panaghia) kilisesini "VI. y.y."¹ görmektir.

Ancak Tomarza'nın ünlü büyük Manastır Kilisesinden bir şey kalmamıştı. Tomarza'lılar artık "Tomarza Kilisesi" diye, daha geç bir zamanda yapılmış kiliseyi (XIX. y.y.) biliyorlar (Şek. 1 "Kroki-plân") Lev. I, 1).

Manastır Kilisesi gibi bu kilise de, doğaya bırakılmış denebilir. Kilisenin içi de, dışı da bakımsız bir halde bulunmaktadır. Yapı, merkezleşmeye dönük boyuna düzeni içinde, bol yaldızlı, sarı-mavi-beyaz renklerin egemen olduğu, daha çok bitkisel motiflerin bezediği bir süslemeye sahip bulunuyor. Yapının önündeki, yerli halkın yakın zamana kadar durduğunu söylediği, "ön bölmeden", geriye birşey kalmamış. Bu kısmın varlığını, geride kalmış taban döşemesi ve cephe duvarlarındaki bazı iz ve kalıntılar belirtmektedir (Lev. I, 2).

Tomarza'nın ikinci önemli tarihsel yapısı, iki parçalı bir külliye-dir. Külliye; Cami ve Kütüphane denilen yapılardan oluşmaktadır. Bugün de ibadete açık olan "Merkez Camii", 1892 de yapılmıştır. İki katlı, yatay bir yapı olan kütüphane, doğuda yer almaktadır. Kütüphane bölümünden, görkemli bir kapıyla, külliyenin bahçesine girilebildiği gibi, ayrıca bahçeye batıdan da girme olanağı bulunmaktadır. (Lev. II, 1, 2.).

Cami, geç gelenler bölümü (son cemaat mahalli) ile, kubbeli bir ana kısımdan oluşmuş bir plâna sahiptir (Şekil.2- "Kroki plân"). Ancak, kubbeli ana hacimle, geç gelenler bölümü arasında; tonozlu bir geçiş kısmı da bulunmaktadır.

1 Krautheimer, R. Early Christian and Byzantine Architecture, Great Britain, 1965, s. 123 de, iç ve doğu Kapadokya'da haç plânlı kiliselerin "değişmez tip" olduklarını söylerken, Tomarza'dan da söz konusu "Panaghia" kilisesini (VI.y.y.) örnek olarak gösterir (fig.52B, Plate 50 A).

Oldukça büyük olan kubbenin statik yükünden doğan itkileri karşılamak üzere, zorunlu olarak büyük ve itki doğrultusunda, uzun bir dikdörtgen şeklinde plânlanan ayakların, beden duvarları içinde bırakılması, iç mekânda bölünmeler yaratmıştır. Dış görünüş ise düzgünlüğünü korumuştur. (Lev.III, 1).

Oysa, Osmanlı klâsik devir camilerinde, kubbeden doğan itkileri karşılama işi, daha yapısal çözümlere ulaşmış ve dış görünüşte bu ayaklar arasına yerleştirilen arkad ve müşrikeler-iç mekânda bütünlük sağlanırken-dış görünüşte de mimariyi zenginleştirici boyutlar kazanmıştır.

Merkez Camisinin plân düzeni, esas olarak, bölgenin geleneksel geç dönem dini mimarlığını yansıtır. Ancak bu mimarlık, islâm devri yapıları için olduğu kadar, Hristiyan yapıları için de aynılık gösteren özelliklere sahiptir. Kilise mimarisiyle bu benzerlik, Tomarza'da aynı yüzyılda yapılmış cami ve kilisenin, aynı mimarlar grubunun anlayışıyla yapıldığı izlenimini vermektedir².

Genellikle bu dönemde, cami mimarlığında, tek bir mekân altında toplanma çabası^{2a}, burada yanlara açılan hacımlar ve ön geçiş kısmı ile parçalanmış olmaktadır. Hele kuzeydeki geçiş kısmının derin tutulması, iç hacma, kuzey-güney yönünde uzunluk kazandırmış olmaktadır. Bu camide gördüğümüz ilginç özelliklerden biri de, örtü sisteminde, alışılmışın dışındaki bir biçimlendirmedir. Ortadaki büyük dilimli kubbenin oturduğu dört kemerin dışında kalan, giriş bölümü ve yan bölümlerde, örtü, tonoz olmakla birlikte, tonoz kemerleri dar doğrultuda değil-alışılmışın dışında-geniş doğrultudadır. Ancak, geniş açıklıkta yapılmış olmakla beraber, yüksekliğin artmaması göz önüne alınarak, tonoz

2 Kilise mimarlığının, özellikle Ermenilere ait örneklerinde, daha erken dönemlerden, yakın benzerlik gösteren plân uygulamalarını bulabilmekteyiz. Örneğin; Aruç (bugünkü adıyla Talış) kilisesi "668" Tokarskiy, N.M.Arhitektura Armenii IV-XIV vv., Erevan, 1961, Fig.39. Ptgni Kilisesi, VI.y.y.sonu? (a.g.e. fig.37), Marmaşen, Bđjni, Oromog Kiliseleri (a.g.e. fig.74, b, c, d) Marmaşendeki kiliselerin öncelikle yapılanlarının 988-994'de bitebileceğini, tarihçi Samuel Anışk'dan naklen bildiren Tokarskiy, Marmaşen'de 5 kilise bulunduğunu, büyük Marmaşen kilisesinin kitabesindeki 988-1029 tarihlerinin, bütün bu yapı grubuna ait olabileceğini kaydetmektedir (a.g.e. 216-217). Gene, 890-914 yıllarına tarihlenen Şırakavan Kilisesi (a.g.e. fig. 74 a), (Tschubnaschwili, G. "Armenian Art" Encyclopedia of World Art, Vol.I, New York, 1968, s. 719 Plân, s.723) de aynı plân uygulamasını gösterir.

2a Bu konuda etraflı bilgi için karşıtır, Kuban, D.Türk Barok Mimarisi Hakkında bir Deneme, İstanbul, 1954. Ayrıca Kuban, D.Osmanlı Dini Mimarisinde İç Mekân Teşekkülü, İstanbul, 1958.

eğrileri çok basık olarak uygulanmıştır. Böylece de cami içinde hemen beliren önemli bir özellik ortaya çıkmıştır.

Kanımızca söz konusu özellikler, bölgenin kilise mimarlığı içinde yetişmiş bir ekole sahip mimarlar grubunun, kilise plân düzeninden kurtulamayıp, böyle bir projelendirmeye gitmiş olabilecekleriyle açıklanabilir.

Bölgenin çağdaş kilise mimarlığı özelliklerinin camilerde yansımaları, yalnız plân düzeninde kalmamaktadır. Merkez Camii ve Kütüphanesinden oluşan külliyyede, mimarlık öğelerinde de, bu etkiyi ayrı ayrı izlemek olağandır. Cepheleri hareketlendiren Portal ve Portal Düzeni, (Lev. III, 2-kütüphanenin dış kapısı), üçgensel çatılar, pencereler, pencere profilasyonları, çifte sütunceler, kemer eğrileri, bazı süs kuşak ve motifleri, bölgenin islâm ve hristiyan mimarlığının ortak gelenegini, çok açık olarak yansıtmaktadırlar (Lev.IV, 1-Kayseri-Talas Kilisesi alt Kapısı, Lev.IV, 2-Nevşehir-Derinkuyu Kilise Kapısı, Lev.V, 1-Kayseri-Keçikapı'daki Kilise).

Bu özelliklere, iki renkli taş malzemeyi ve taş işçiliğindeki tekniği de katmak gerekir. Caminin içten oniki dilimli olan kubbesinin dıştan, katlı bir taş örgüyle kaplanmış olması, bölgede sık görülen ilginç bir işçiliği sergilemektedir (Lev.II, 1, Lev.V, 2-Darsiyak Kilisesinin bugün yıkılmış kubbesinden arta kalan parçalar-aynı teknikle yapılmış olduğunu işaretlemektedirler.Lev.VI, 1-Darsiyak Kilisesinin kubbe kalıntısına içten bakış-).

Tomarza'dan Kayseri'ye dönüştü, Pesek (Püslük)deki Manastır Kilisesini de³ araştırdık. Tomarza-Kayseri arasında yol, Şiraz'dan sağa ayrılıp Persek'e gidiyor. Köyün 1 km. kadar doğusunda bulunan kiliseden, tek bir duvar parçasından başka birşey kalmamış.

MİKDAT DEDE TÜRBESİ:

Tomarza'dan Kayseri'ye doğru ilerlerken, Kayseri'ye 35 km. kala, yolun sağındaki "Sakaltutan Köyü"nü'nün içinde, eski bir yapı görünüyor. Yaklaştıkça yapının bir türbe olduğu anlaşılmaktadır.

Türbe "Mikdat Dede Türbesi" adıyla tanınmaktadır. Köyün yaşlıları "Mikdat Dede'nin Melik Gazi'nin Piri olduğunu, gelenlerin önce

bu türbeyi ziyaret edip sonra Melik Gazi Türbesine (Pınarbaşı-XIII. y.y.)⁴ gittiklerini” söylüyorlar⁵.

Mikdat Dede Türbesinde kümbet, bir kuşatma duvarının ortasında bulunmaktadır (Lev.VI, 2). Kareye yakın, dikdörtgen prizma beden duvarları, basıkça bir tonozla örtülüdür. Güney-batı yönünde, kuşatma duvarını ortlayan, yedi basamaklı bir merdivenden çıkılarak, hafif sivri kemerli bir kapı açıklığından geçiliyor (Lev.VII, 1) sonra gene yedi basamakla, kümbet etrafını çeviren, “açık çevre koridoru”na inilmektedir (Lev.VII, 2) (Şek.3- “Plân”).

Kümbet, iri kesme taşlarla kaplı, dikdörtgen prizma bir yapıdır. Boyutları; 0.45 m. × 1.20 m. olan taşlar çoğunluktadır. Günümüze oldukça sağlam gelebilmiş kümbette, beden duvarları, zemine, pahlanaarak biten ve tabanı oluşturan bir taş sırasıyla oturmaktadır (Lev.VIII, 1, 2), (Şek.4a). Duvarlar üstte de, profilli bir saçakla sonuçlanmaktadır (Lev.IX, 1, 2), (Şek.4b).

Kümbete giriş “Kripta girişi”ne benzer, penceremsi, küçük dikdörtgen bir açıklıkla (kapıyla) oluyor (Lev.X, 1). Basit, tahta bir kapısı var. Büyük bir taş bloğun, kapı çşiğine raslayan kısmı, aşınarak çukurlaşmış. Kapı üzerinde kocaman taş bloktaki, yatay profilli kuşaklarla plâstikleşerek sonuçlanan konsol gibi bir kitle, kapıyı vurgulayan tek süsleme olmaktadır (Şek.5- “Ön Görünüş”), (Lev.X, 2). Bu konsola benzer süsleme üzerinde, mazgal deliği gibi, küçük bir açıklık bırakılmıştır. Kümbette tek ışık, havalandırma açıklığı, “penceresi” bu delik olmaktadır.

Kümbet içte, beşik tonozlu, boyu eninden biraz fazla; 3.40 m. × 4.00 m. boyutlarında, güney-batı, kuzey-doğu yönünde uzanan, boyuna bir hacim halinde düzenlenmiştir. Üç yönde (giriş yönü dışında) taştan, konsol bir sekiyle çevrilidir. Taş seki, tabandan 0.80 m. yükseklikten başlar ve 0.50 m. kalınlıktadır (Şek.6- “A-A Kesiti”).

Güney-doğu duvarına paralel olarak, bir lâhit yerleştirilmiştir. Mihrap veya herhangi bir niş bulunmamaktadır.

4 Kayseri-Pınarbaşı Melik Gazi Türbesi hakkında geniş bilgi için bk. (Özgüç, T. - Akok, M. “Melik-Gâzi Türbesi ve Kalesi”, XVIII, 71, Ankara, 1954, s.331-336).

5 Sakaltutan köyü halkından, Karşındaki Ardeş Köyünde de bir türbe olduğunu öğrendik. Ancak gidip görme olanağını bulamadık.

Duvarlar, tabandan sekiye kadar, dışta olduğu gibi, iri kesme taşlarla örülmüştür. Sekiden sonra ise, tonoz başlar. Tabanı gene iri taşlarla döşenmiştir. Bugün, saygı duyulan yapının içinde, sandukamın hemen yanında namaz kılınmaktadır.

Köşeleri yuvarlanmış bir kareye benzeyen kümbet kuşatma duvarı, beden duvarlarına kıyasla, özensiz bir işçilikle ve daha önemlisi, küçük boyutlarda taşlardan örülmüş yapısıyla, yakın zamanlarda elden geçirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durumuyla da, ilk bakışta, kümbetin yapımı sırasında da, çevre duvarıyla çevrili olup olmadığı gibi bir kuşku doğurmaktadır. Oysa çevre duvarının alt sıralarında, yer yer kümbet beden duvarlarındaki irilikte, taş sıralardan kalma eski kısımlar, türbenin yapılışı sırasında, çevre duvarıyla birlikte yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Kuşatma duvarının, çevre koridoruna bakan iç yüzünde herhangi bir niş bulunmamaktadır.

Türbenin Tarihi ve Yapısal Yönden Değerlendirilmesi:

Türbede herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Melik Gazi'nin piri olduğu köy halkınca söylenen Mikdat Dede'nin de kimliğini, bazı kaynak araştırmaları yaptığımız halde saptayamadık⁶.

Bu durumda, yapının tarihlenmesinde, yapısal özelliklere dayanma zorunluğuna karşısında bulunuyoruz.

Türbe sade, kübik kuruluşunun yanı sıra, alışılmışın dışında, iri blok kesme taşlarla yapılmış olmasıyla, Anadolu'nun Türklerden önceki egemenliklerinden Roma-Bizans Devri yapılarını ansır. Ancak yapının türbe olduğunda kuşku yaratacak en küçük bir olasılık söz konusu olamayacağına göre; türbenin Anadolu Selçuklu Devri Türbeleri içinde, Türk'lerin Anadolu'da yerleşme dönemlerinin ilk yüzyılı içinde, (XII.y.y. ın ilk yarısı) yapılmış olduğu düşünülebilir. Mikdat Dede'nin halk ağzındaki söylentiye göre, Melik Gazi ile olan ilgisi de, rivayet de olsa, bunu pekiştirmektedir^{6a}.

6 Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyat ve Arşiv Müdürlüğünde, ilgili arşiv kayıtları üzerinde yapılan araştırmalar bu konuda aydınlatıcı olmamıştır.

6a Dânişmendli Emir (Melik) Gâzi'nin ölüm yılı da, tarihlendirmemizi güçlendirir yönde katkıda bulunmaktadır. Öğrendiğimize göre; "... Halife (al-Mustarşid) ile büyük Sultanın elçileri Malatya'ya geldikleri zaman onu (Emir Gazi) pek ağır hasta buldular. Birkaç gün sonra Emir Gâzi öldüğünden (528-1134), getirdikleri ferman, hıl'at ve hedyeleri onun hâlefine vermişlerdir." (Yinanç, M.H., "Dânişmendliler" İslâm Ansiklopedisi, Cilt III, İstanbul, 1945, s.470).

Kümbette ilgimizi çeken bir özellik de, genellikle iki kattan oluştuğunu gördüğümüz (Kripta “mezar odası” ve üst oda) Anadolu Selçuklu Devri kümbet yapılarının aksine, bu iki hacmin, bir mekânda birleşerek verilmesi olmaktadır.

Mikdat Dede Türbesine, kripta girişi gibi küçük bir kapıdan girince hemen görülüyor ki, kümbetin kriptası da, üst odası da, üstü tonozlu bu hacimdir; yani ayrı bir toprak altı katı-mezar odası yoktur⁷. Ancak, kümbet içi, sembolik bir bölünmeye uğramıştır. Tabandan 0.80 m. yükseklikte başlayan taş seki, sanki kripta ile üst odayı ayıran bir işaret olmaktadır. Lâhit güney-doğu duvarına daha yakın ve duvara paralel olarak yerleştirilmiş bulunmaktadır.

Ancak, kamımızca burada öncelikle önemli olan, Mikdat Dede Türbesinin XII.y.y.ın başında mı sonunda mı yapıldığını saptayabilmek ve ya Kripta-üst oda ilişkisini aydınlığa çıkarabilmek değildir. Öncelikle önemli olan, Anadolu Selçuklu Devri mezar yapıları içinde, ancak iki örnekten oluşan küçük bir gruba giren bir üçüncü yapı olmasıdır.

Söz konusu küçük grubu oluşturan yapılar; Tercan Mama Hatun Türbesi ve Kayseri Köşk Medrese'dir. Tercan Mama Hatun Türbesi (XIII.y.y.), bazı yayınlarda Selçuklu Devri mezar yapıları içinde, tek örnek olarak değerlendirilirken⁸, bazı yayınlarda da, Kayseri Köşk Medrese (1339) ile beraber ele alınıp, hakkında hüküm verilen⁹ bir mezar anıtıdır.

Kuşku yoktur ki, ikisinde de, bir merkez yapı (ikisinde de bu kümbettir) değişik şekillerde bir duvarla kuşatılmakta ve iki yapı arasında, bir çevre koridoru oluşmaktadır. İşte bu prensip, hıristiyan mezar yapılarından (martiryon) başlayarak, Bizans ve özellikle Ermeni mimarisinde, daha çok kiliselerde görülen bir tipin yansımasından başka birşey

7 Bu yönden, “Orta Asya ve İran’da genellikle tek katlı olan türbelerle” (Kuban, D., “Anadolu Türk Mimarisinde Bölgesel Etkenlerin Niteliği” VII.Türk Tarih Kongresi (Ankara, 1970, s.389) bağ kurabilme olanağı doğmaktadır.

8 Yetkin, S.K., “Mama Hatun Türbesi”, Yıllık Araştırmalar Dergisi, I, 1956, Ankara, 1957, s.75-77.

9 Kuban, D., Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları, İstanbul, 1965, s.152. Gene bk.(Eyice, S., “İki Türk Abidesinin Mahiyetleri Hakkında Notlar. İznik’te Nilüfer Hatun İmaret ve Kayseri’de Köşk Medrese - A Propos de la destination originale de deux Monuments Turcs. İmaret de Nilüfer Hatun à İznik et le Köşk Medrese à Kayseri (Résumé)” Yıllık Araştırmalar Dergisi, Ankara, 1958, s.107-114).

değildir. Yani Hıristiyan mimarisinin çevre koridorlu yapıları, Tercan Mama Hatun, Kayseri Köşk Medrese ve bu yazımızda tanıtmağa çalıştığımız, Kayseri-Sakaltutan-Mikdat Dede Türbesiyle Anadolu'da Türkler zamanında da devam etmiştir.

Özellikle Tercan Mama Hatun Türbesinin, yerel gelenekler içinde, Ermeni mimarisinin etkisini açık olarak gösterdiği¹⁰ ortadadır. Anadolu'da Selçuklular gelmeden çok önce yapılmaya başlanan bu tip yapılar-Anı'de Zwartnotz Kilisesinin (644-652) benzeri St.Gregar Kilisesi (1001)¹¹ Antakya yakınında Samandağı'ndaki (Seleucia Pieria) Martiryonu (V.y.y.)¹², İstanbul'daki Küçük Ayasofya (Sergius ve Bacchus) Kilisesi (525)¹³-XIII.y.y.da Mama Hatun Türbesiyle, XIV.y.y.da da Kayseri Köşk Medrese ile sürmüştür.

Mikdat Dede Türbesi bu geleneği devam ettiren küçük gruba (XII.y.y.'ın ilk yarısında yapıldığını kabul edersek) öncü olması bakımından da büyük değer taşır. Ancak bu tipin bir ilk yapısı değil, çok öncelerc başlanmış bir mezar yapı tipinin, süren, devam eden bir örneğidir. Ayrıca kümbet, tonozlu, dikdörtgen prizma yapısıyla da, Anadolu'da az bulunan bir Selçuklu Devri Türbesi niteliğini göstermektedir¹⁴.

10 Kuban, D., Anadolu Türk Mimarisinin s.152. Oysa, S.K.Yetkin, "Mama Hatun Türbesinin, daha önce Anadolu'da ve başka İslâm bölgelerinde eşine rastlanmayan bir plâna göre yapıldığını" söylemekte, "türbenin içten sekiz oyuklu ve sekiz çıkıntılı plâni ile Gazneliler devrinden kalma aynı biçimdeki havuz! arasındaki benzerliğe" dikkati çekmektedir (aynı makale, s.75, s.76'da "7" No.lu dipnot).

11 Marr, N.Y., Ani.Kniynaya istoriya goroda i raskopi na meste gorodişça. Moskova, 1934, Pl.XXIII.Der Nersessian, S., Armenia and the Byzantine Empire, Cambridge, 1947, s.68.Der Nersessian, S., The Armenians, London, 1969, s.105.

12 Krautheimer, R., aynı eser, s.106, Fig.39.Side Nekropolündeki çevresi arkadlı Mozole de, çevre koridorlu merkezi yapılara erken bir örnek olmakta (İ.S.III.y.y.sonları), Kuban'ın dediği gibi, "çevre koridoru fikrinin Anadolu'da ne zamandan beri yaşadığını göstermekte"dir (Anadolu-Türk Mimarisinin. s.152). Mozole için bk.Mansel, A.M., Side Kılavuzu, Ankara, 1967, s.29, res.39-41).

13 Krautheimer, R., aynı eser, s.106, Fig.39.Gene bk. (Grabar, A., Die Kunst im Zeitalter Justinians, München, 1967, s.96, Abb.84). Efes'de St.Mary Kilisesi Baptisterium'u (İ.S.400) (Krautheimer, R., ay.es.s.80, Fig.27), Suriye'den ise Bosra ve Ezra Kiliseleri (Grabar, A., a.g.e. s.53, Abb.426, 428), aynı tipin tekrar eden örnekleri olmaktadır.

14 M.Sözen, Eyvan tipi Türbeleri konu alan makalesinde; "Beşik tonozlu fakat eyvan özelliği olmayan türbeleri", Anadolu'nun Eyvan tipi türbelerine en yakın grup olarak ele almakta ve bazı örnekler vermektedir ("Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler"-The Iwan type Türbes in Anatolia-Anadolu Sanatı Araştırmaları, No: 1'den ayrı baskı, İstanbul, 1968).

Türbe, gerek taş malzemenin iri bloklar halinde işlenmesi, gerek Kripta ve üst odayı kaynaştırmış kuruluşu ve gerekse dört köşe, basık tonozlu iç mekânına açılan küçük basit girişiyle, Kayseri çevresinde görülen bazı Roma mezarlarını da ansır. Bu da gösterir ki, bir toprağa yeni bir uygarlık egemen oldu mu, eski uygarlıklar birikimi üstüne yenileri katılmış olmakta, o toprağın eski uygarlıkları, yeni bir sentezde yaşamaktadır. Amasya'daki Sultan Mesud Türbesi de¹⁵, yüzyıllar öncesi uygarlıkların, kaya mezarlarından esinlenmiş yapısıyla, buna güzel bir örnek vermektedir.

Gene Anadolu'nun sosyal yapısı, tarihi ve politik gelişimi, Onu yakın doğu, Kafkasya ve Azerbeycan ülkeleri ile sürekli bir ticari, iktisadi ve kültürel ilişki içinde tutmuştur. Çeşitli etkiler, yalnız tek yönlü olmamış, bizim yapılarımız, bölgesel farklar gösteren bir etkilenme altında kalırken, aynı veya yakın bölgeler de, Türk yapılarından, Anadolu'lu yapılardan etkilenmişlerdir. Şöyle ki; Tercan Mama Hatun Türbesi, özellikle Ermeni yapılarının kaçınılmaz etkisini gösterir bir türbe tipi verirken¹⁶, Bakü'de Divan Han'la da (XV.y.y.)¹⁷ Tercan Mama Hatun Türbesine pek çok yönlerden benzeyen bir Azerbeycan yapısı bulmaktayız. Yani, aldığımız etki, yerli geleneklerin devamı, yeni bir sentezle yeni bir şekil almış ve dönerek, başka yenilerin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Zwartnotz'dan, Ani'den gelen ve XIII.y.y.da bölgede süren yapısal düzen ve öğeler, bu defa XV.y.y.da Bakü'de filizlenmiştir.

Mikdat Dede Türbesiyle, kanımızca varılan sonuç şu olmaktadır; Anadolu'nun Hıristiyan mezar mimarisi geleneği, biri doğuda (Tercan Mama Hatun Türbesi), biri iç Anadolu'da (Mikdat Dede Türbesi), ana prensiplerde birleşen, ancak yerel uygarlık kalıplarını devam ettiren, değişik iki türbe yapısı olarak, doğal bir tarihi gelişimin ürünleri halinde sergilenmektedir.

15 Türbe hakkında bk.(Gabriel, A., *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris, 1934, II, s.61-63, Fig.42, 43). Gene bk.(Sözen, M.aynı makale, Şek.13b).

16 L.A.Mayer, Tercan Mama Hatun Türbesinin Mimari olarak Ahlat'lı "Abu-l Mayâmin Mufaddal al-Ahwal (şası) ı, tarih olarak da, 1246/47'yi vermektedir (*Islamic Architects and Their Works*, Geneve, 1956, s.88). Bretanitskiy, Ahlat'lı Mimarla ilgili olarak bir açıklama yapmakta; "Nasrî-Hüsrev'in Ahlat şehrinde, Arapça, Farsça ve Ermenice konuşulduğunu bildirmesine değinerek, Ahlat'ın, adını, arapça (karışım, birleşim) anlamından almış olabileceğini kaydetmektedir (Bretanitskiy, L.S., *Zodçestvo Azerbeydjana XII-XV vv.i Yevu Mesto v Arhitekture Pered-nevo Vostoka*, Moskva, 1966, s.233). Yetkin, S.K. Türbenin "XII.y.y. sonlarına veya XIII.y.y.in ilk yıllarına ait olduğuna hükmedileceğini" açıklar (aynı makale, s.75).

17 Azerbeycan mimarlığının önemli anıtlarından olan bu yapı için bk. (Bretanitskiy, L.S. a.g.e. s. 222-232, Şek.133-136).

NOTES ON THE KAYSERİ-TOMARZA SURVEY
AND
THE 'MİKDAT DEDE TOMB'

FÜGEN İLTER

We made several surveys at the vicinity of Kayseri during which we visited Tomarza. We found that nothing remained of the famous Panaghia Church (6th century) or of the Pesek (Püslük) Church nearby except for a wall fragment of the latter. The existing historical monuments of Tomarza consist of a church probably built in the 19th century and of a one complex-a mosque (Merkez Camisi) and a Library-of the same period.

The most interesting building we came across during the survey proved to be the 'Mikdat Dede Tomb' within Sakaltutan village, situated at the right hand side of Tomarza-Kayseri highroad and 35 km. from Kayseri. According to the elders of the village Mikdat Dede was the mentor of Melik Gazi; therefore visitors were expected to visit this tomb first before they proceeded to the Melik Gazi tomb at Pınarbaşı.

The kümbet (domed structure) of Mikdat Dede tomb stands within a wall enclosure. The walls of the main building form an almost square shaped rectangular prism and are covered with a rather low vault. The stairway at the south-west descends to the open corridor encircling the building.

The kümbet is preserved quite well; it is plated with large stone masonry, some of which are 0.45 m. \times 1.20 m. in size. Access to the kümbet is through a small, rectangular, window-like aperture (door), rather similar to 'crypte' entrances. The only ornamentation emphasising the doorway is a bracket-like mass placed above and whose end gains plasticity with horizontally profiled bands. The only 'window' of the kümbet, a small, embrasure type aperture, is placed above the door ornamentation.

The interior of the kümbet is designed as a lengthwise space in the southwest-northeast direction; its length exceeds its width slightly (3.40